

Bibliyografi :

Yabancı dillerde:

Finans kitaplarının malî monopol ve istihlâk vergilerine ait bahisleri.

Ekonomi ilmi kitaplarının monopol halinde fiyat teşekkülüne ait kısımları.

Bunlardan maada :

- Adam Smith*: Wealth of Nations Book I, ch. 7 and 11.
Cournot : Recherches sus les principes mathématiques de la théorie des richesses, Paris 1838.
Goldstein : Monopol und monopolsteuern, Leipzig 1916.
Seligmann : Essays on taxation, 1921.
Edgeworth : La teoria pura del monopolio (Giornale degli Economisti 1897)
Ely : Monopolies and Trusts, New - York 1900.
Baker : Monopolies and the people.
Von Mayr : Tabak und Tabakbesteuerung (Handbuch d. pol. Oek I. anfl. VI. Band)
Giraud : Tabac (dict. des fin., Say).
Handwörterbuch der Staat. Wies. : Tabaksteuer.
Palgrave dictionary of Pol. Econ. : Monopolies.
Dr. H. Goss : Die Entwickl. der europ. Finanzmonopole in der nach kriegzeit. (Weltwirtsch. Archiv. 33. Band.) (Heft 1. und 2).
P. H. Haupt: Das Yugosl. Tabakmonopol (Weltwirtsch. Archiv. 42. Bad.) (Heft 3).
A. W. Madson: The state as manufacturer and trader. London 1916.
O. Brandt : Les richesses naturelles de Turquie, İstanbul 1933.

Yabancı tütün inhisar idarelerinin neşriyatı.

Türkçede:

Tütün inhisar idaresinin neşriyatı.

Bütçe istatistikleri.

Tütün istihsalı ve ticareti istatistikleri.

İsmail Habip: Tütün monopolleri ve istihlâk vergisine dair eserleri.

MÜLKİYETİ MUHAFAZA MUKAVELESİNİN MUHTELİF MEMLEKETLERDEKİ DURUMUNU TETKİK

Geçen yazımda mülkiyeti muhafaza mukavelesini, mevzuatımız yönünden tetkik etmiştim. Bu yazımda da bu müesseseyi mukayeseli hukuk yönünden inceliyeceğim. Pazarların çok genişlediği ve önemli alım ve satım muamelelerinin enternasyonal bir karakter aldığı bu devirde böyle bir tetkik yerinde olsa gerektir. Ecnebi bir memlekette mülkiyeti muhafaza mukavelesinin muteber ve müessir olabilmesi mevzuubahs memleketin kanunlarına tâbidir. Bu müessese, bazı memleketlerde hiç tanınmadığı gibi birçok memleketlerde de muhtelif suretlerde tanzim edilmiştir. Geçen yazımda mevzuatımızla birlikte İsviçreye de temas ettiğimden bu yazımda diğer memleketlerin mevzuatını kısaca gözden geçireceğim.

1. **Almanya.** Mülkiyeti muhafaza şartile satış; Alman medenî kanununun bey' ve trampaya ait olan 17 inci faslının 455 inci maddesinde şöyle tanzim edilmiştir: "Bir menkul satıcısı mülkiyeti; semeni mebiin ödenmesine kadar muhafaza etmiş ise, şüphe halinde mülkiyetin alıcıya geçmesi semeni mebiin tamamen ödenmesi taliki şartına bağlıdır ve alıcı ödemede gecikecek olursa satıcı akitten rücu hakkını haizdir.

a) 455 nci maddeden zahir olduğu veçhile Alman hukukuna göre mülkiyetin muhafazası akti; hiç bir şekle tâbi değildir. O halde satıcının mülkiyeti muhafaza ettiğini beyan ve alıcının da buna muvafakat etmesiyle akit vücut bulur. Geçen yazımda bizde ve İsviçrede mülkiyeti muhafaza mukavelesinin ne için şekle ve teşhile tâbi tutulduğunu uzunca izah etmiştim. Almanyada böyle bir hükmün bulunmaması muamelâtın sür'ati noktasından bir fayda arz ederse de diğer taraftan büyük bir tehlikeyi de ihtiva etmektedir.

b) Mülkiyetin muhafazası ne zaman kararlaştırılabilir? Normal olarak bey' akdinin yapıldığı ve herhalde menkulün tesliminden evvel vaki olmalıdır. Sonradan mülkiyetin muhafazasını kararlaştırmak *aynî haklar* yönünden kabil değildir. Çünkü bir kimse bir menkulü diğerine kayıtsız ve şartsız satıp teslim ettiğten ve mal alıcının mülkiyetine geçtikten sonra satıcının tekrar o şey üzerinde mülkiyeti muhafaza etmesi imkânsızdır.

Fakat Rühl¹⁾ e göre Alman hukukunda alelâde mülkiyetin muhafazasının yanında bir de sonradan mülkiyetin muhafazası mukavelesi mevcuttur. Sonradan mülkiyetin muhafazası; satıcı malı satıp alıcıya teslim ettikten ve mal alıcının mülkiyetine geçtikten sonra satıcı taksitlerin ödenmemesinden endişe edince sattığı mal üzerinde mülkiyeti muhafaza etmeğe kalkışıyor. Bunun için de Alman medenî kanununun zilyetlik hakkındaki 930 ncu maddesinden istifade ediliyor.

c) 455 inci maddede sarahaten söylendiği veçhile Almanyada mülkiyetin muhafazası mukavelesinin mevzuunu menkul şeyler teşkil edebilir. Bunlar başlı başına mülkiyete mevzu olabilecek şeyler olmalıdır. Asli şeye bağlı ve müstakillen mülkiyete mevzu olamıyan fer'i ve mütemmim cüz'ler üzerinde mülkiyetin muhafazası şartile satış yapılamaz. Bir gayrimenkul dahilindeki makinenin o gayrimenkulün mütemmim cüz'ünü teşkil edüp etmediği ve bu suretle mülkiyetin muhafazası mukavelesine mevzu olup olamayacağı meseleleri üzerinde Alman mahkemeleri uzun tereddütler geçirmişlerdir. Fakat bir müddettenberi Alman temyiz mahkemesi ve ona tebean diğer mahkeme-

1) Rühl, Eigentumsvorbehalt und Abzahlungsgeschäft. 1930, s. 72.

ler bu kabîl makineler üzerinde mülkiyeti muhafaza mukavelesinin yapılabileceğini ve bu suretle yapılan mukavelelerin makinelerin gayrimenkule yerleştirilmesinden sonra da devam edeceğini kabul etmişlerdir.

d) Yine 455inci maddeye göre satın alıcının semeni mebi tamamen ödememesi halinde satıcıya mukaveleden rücu hakkı tenilıyor. Fakat Alman medenî kanununa göre aynı haklara ait münasebetler ile borçlar hukukuna müteallik münasebetler yekdiğerinden ayırt edildiğinden satıcı semeni mebiin ödenmemesi halinde malını istirdat ederek vaziyetini emniyet altına aldığı halde pek alâ mukaveleden rücu etmiyebilir.

e) Satın alıcının iflâsı halinde; Alman iflâs kanununun 17inci maddesine göre iflâs idaresi, müflisin yerine baki kalan taksitleri ödeyerek satıcıdan malın mülkiyetini kendisine nakletmesini isteyebilir. İflâs idaresi bunu yapmazsa satıcı İflâs kanununun 43 üncü maddesine göre malının masadan ayırt edilerek kendisine verilmesini isteyebilir.

2. Avusturya. Mülkiyeti muhafaza şartile satışların caiz olup olmadığı Avusturyada pek çok münakaşaları mucip olmuştur. Avusturya medenî kanununda bu bapta hiç bir hüküm mevcut olmadığı halde nazariyatta ve mahkeme kararları ile bu müessese kabul edilmiştir. Yalnız Avusturyada hâkim kanaate nazaran mebiin hasarı Almanyada kabul edildiği veçhile bey' aktile satın alana geçmeyip mülkiyetin kendisine intikalinden sonra geçtiği kabul edilmektedir. Avusturyada taksitli satışlar hakkında 27 Nisan 1896 tarihli bir kanunla makineler üzerindeki mülkiyeti muhafaza mukavelelerine dair hükümler vaz edilmiş ise de bahsimizi doğrudan doğruya alâkadar etmediği için bunların tetkikinden vazgeçtim.

3. İtalya. İtalyada menkul satışlarında mülkiyetin muhafazası kabul edileli daha yirmi, yirmi beş sene olmuştur. Çünkü İtalya medenî kanununun 1448inci maddesinde: "Bey' ve semeni mebi hakkında uyuşularak bey aktinin inikadı anında henüz mebi teslim ve semeni mebi ödenmemiş bile olsa kanunen müşteri mebiin mülkiyetini iktisap eder „ hükmünün mevcut ol-

ması yıllarca mülkiyetin muhafazası mukavelesinin kabul edilmemesine sebep olmuştur. Bu yıllarca süren tereddüt ve münakaşalara Romadaki temyiz mahkemesinin 7 Mayıs 1912 tarihli bir kararile nihayet verilerek bey' aktinde mülkiyetin muhafazası kabul edilmiştir. Mülkiyetin muhafazası; mülkiyetin intikalinin muayyen bir hâdiseye yani semeni mebiin ödenmesi ve ödeme müddetinin tayin ve tesbiti gibi şartlar altında kabul edilmiştir. Fakat mülkiyetin muhafazası yalnız taraflar arasında muteber ve müessirdir. Meselâ, müşterinin mütebaki semeni mebi ödememesinden ötürü bayi, mebiin iadesini istediği zaman *mebi* hüsnüniyet sahibi üçüncü bir şahsın yedinde ise istirdat hakkını bu üçüncü şahsa karşı istimal edemez. (C. C. mad. 707) Satın alıcının iflâsı halinde; bayiin rüçhanlı vaziyette bulunabilmesi ve mebi istirdat edebilmesi için mülkiyeti muhafaza mukavelesini salâhiyettar mahkeme nezdinde tescil ettirmesi lâzımdır. Hilâfına şart olmadıkça beyi aktinin inikadı ile tehlike ve hasar, müşteriye intikal eder. Şayet bir mal ölçü, sayım ve tartı üzerine satılmış ise o zaman hasar ve tehlike *müşteriye* ölçme, tartma ve sayma vaki olduktan sonra intikal eder. (C. C. mad. 1450). Şu söylenenlerden anlaşılacağı veçhile İtalya hukukunda mülkiyetin muhafazası hiç bir şekle tâbi değildir. Yalnız iflâs halinde bayiin malını istirdat edebilmesi için mukaveleyi salâhiyettar mahkeme nezdinde tescil ettirmesi lâzımdır.

4. **Fransa.** Yalnız Fransız hukuku; satılan bir şeyde bayie kanunî bir teminat bahşeder. (C. Civ. mad. 2102). Fakat bu teminat, kanunen tanınmış mülkiyetin muhafazası hakkı değildir. Fransız hukukuna göre mülkiyetin nakli için ayrıca aynı haklara ait bir teslim muamelesine ihtiyaç yoktur. Bundan ötürü menkul bayilerini büsbütün himayesiz bırakmamak için Fransız hukukunda bayie; semeni mebiin ödenmesini temin maksadile *mebi* üzerinde kanunî bir rüçhan hakkı = *privilege* tanınmıştır. Bu hakkın gaye ve maksadı; müşteri aleyhine cebri icrada bulunduğu zaman bayiin müflisin diğer alacaklılarına tercihan tatminidir. Bayi; kendisine tanılan bu rüçhan hakkını ancak müşteriye karşı istimal edebilir. Şayet mebiin mülkiyetini veya zilyetliğini üçüncü bir şahıs iktisap etmiş ise, *bayi* ona karşı bu hakkını istimal edemez. Sonra bu rüçhan hakkı; müş-

terinin iflâsı halinde zeval bulur. (C. Comm. mad. 550). İşte Fransadaki kanunî rüçhan hakkı ; mülkiyetin muhafazası kadar bayie hakikî bir teminat bahşetmediğinden diğer yollar ve vasıtalar aranmıştır. Fransız hukuku iflâsta mülkiyetin muhafazasını tanımadığı halde icarda bir istirdat hakkı kabul ettiğinden bu vaziyet ; Location - vente denilen hukukî müessesenin ihdasına sebep olmuştur. Location - vente bir icar şeklinde başlar. *bayi* ; mucir ve *müşteri* müstecir vaziyetindedirler. Muayyen miktarda kira ödendikten sonra icar mukavelesi otomatikman bir beyi mukavelesine inkılâp eder ve ödenen kira da semeni mebi olur. Fakat birçok mahkemeler Location - vente in üçüncü şahıslara karşı müessir olmadığını kabul etmeleri üzerine bu hususta bir adım daha ileri gidilerek yeni bir şekil daha ihdas edilmiştir ki bu da *bail avec promesse de vente* dir. Bunda müşteri ; mebi müstecir sıfatı alır ve kira öder. Yalnız Location - vente in zıddına olarak *icar* otomatikman *bey'e* inkılâp etmeyip bunun için müşterinin hiyar hakkını kullanması lâzımdır. Bu mukaveleler hiç bir şekle tâbi değildir ; çünkü, Fransız hukuku icar mukaveleleri için hiç bir hususi şekil vaz etmemiştir.

5. Belçika. Belçika medeni hukuku ve ticaret hukuku ; Fransız medeni ve ticaret hukukuna istinat eder. Her ne kadar Belçikada zemana ve memleketin ihtiyaçlarına göre yeni bir takım tadilât yapılmış ise de esasta pek büyük bir değişiklik vaki olmamıştır. O halde Fransa hakkında söylediklerim esas itibarile Belçika için de caridir.

Cod Civil in 2102inci maddesindeki rüçhan hakkı ; Belçika Hipotek kanununun 20 inci maddesinde tanzim edilmiştir.

Yalnız Belçika Hipotek kanunu endüstride kullanılan makineleri satan bayi için daha kuvvetli bir rüçhan hakkı tanımıştır. Bu kuvvetli rüçhan hakkının müessir olabilmesi için bu hakkı vücade getiren beyi mukavelesinin ; makinelerin gönderilmesinden 14 gün sonra yani makineler yerleştirilip provaları yapıldıktan sonra satın alanın ikametgâhındaki mahkeme kâtibi tarafından tutulan bir sicille kaydettirilmesi lâzımdır. (Belçika Hipotek kanununun 20 inci maddesi ile Belçika ticaret kanununun 546 ıncı maddesine bakınız.) Bu hükmün ; endüstri haricinde meselâ, ziraat ve sairede kullanılan makinelere teşmili ; mahkemelerce kabul edilmemektedir.

6. Lehistan. Lehistanın siyasî durumu, muhtelif devirlerde bu memlekette diğer memleket kanunlarının tatbikini intac etmiştir. Bundan ötürü Leh hukukunda her hangi bir müessese tetkik edilirken bu vaziyetin göz öünde tutulması lâzımdır.

Menkullerin; semeni mebiin ödenmesi halinde bey' akdinin muteber olmiyacağı şartile satışı, o menkulü hüsnü niyetle iktisap eden üçüncü şahıslara karşı muteber değildir. Mamafih menkul satıcısının; menkul kendi zilyedliğinde bulunduğu müddetçe bunun bedeli üzerinde ruchan hakkı vardır. Hattâ bayiin bu ruchan hakkı; menkulün irsal ve teslim anındaki hal ve vaziyetini muhafaza etmesi şartile satın alıcının zilyedliğine geçtikten sonra da devam eder. Böyle bir halde bayiin ruchan hakkını, menkulün gönderilmesinden itibaren 8 gün zarfında kullanması lâzımdır. Semeni mebi ödenmeden satın alıcının iflâsı halinde bayi, bazı şartlar altında sattığı ve gönderdiği malın iadesini isteyebilir. (Cod. Comm. mad. 576-585). Bu iade talebi; mal yolda bulunduğu müddetçe ve müflisin mağaza veya deposuna konuncıya kadar yapılabilir. Şayet mallar daha yolda iken müşteri tarafından başkalarına satılmış ise; artık bu iade hakkı istimal olunamaz. Bu iade talebi; gönderildiği iddia edilen malların mevcut malların aynı olduğu isbat edilebilen mallar hakkında ve bunların gönderildiği zamandaki mikdar ve vaziyette bulunmaları ve ambalajlarının henüz bozulmamış bulunması hallerinde yapılabilir. Şayet bu mallar iflâs halinde müflisin malları arasında mevcut ise aynen iadesi ve eğer müflis tarafından satılıp ta henüz bedelleri tahsil olunmamış ise bu alacak hakkının devri istenir.

7. Romanya. Hukukî vaziyet, esas itibarile Fransız hukukuna istinat etmektedir.

8. Çekoslovakya. Şimdiye kadarki vaziyet; Avusturyada olduğu gibi idi. Yalnız yeni Çekoslovak medeni kanun lâ-yihasında mülkiyetin muhafazası mukavelesinin muteber olması için yazılı şekil ve semeni mebiin ne zamana kadar ödenmesi lâzım geleceği hususunun tesbiti istenmektedir.

9. Macaristan. Macar hukuku hususiyesi, esas itibarile örf ve âdet hukukuna istinat eder. Ticaret hukuku ise Macar

Krot ticaret kanunu ile tanzim edilmiştir. Mülkiyeti muhafaza meselesi Macaristanda kanunla tanzim edilmiş değildir. Fakat tatbikatta bu müesseye tesadüf edilmektedir. Elimde vesait ve vesaik olmadığından meseleyi teferruatına kadar tetkik edemedim.

10. Yugoslavya. Yugoslavyada esas itibarile Avusturya hukuku caridir. Gerçi son zamanlarda bir takım hukukî müesseseler hususî kanunlarla tanzim edilmiş ise de bu meyanda mülkiyetin muhafazasına ait yeni esaslar vazedilip edilmediğini bilmiyorum.

11. Yunanistan. İstanbulda çıkan *Türkische Post* gazetesinin 3 nisan 1936 tarihli nüshasında; Yunan hukukunun mülkiyeti muhafaza müessesesini kabul ettiğini bildiriyordu. Bu gazetede verilen malûmata göre; menkullerde mülkiyeti muhafaza mukavelesi tarafların bu hususta rızalarını beyan etmelerile vücut buluyor. Kanunî bir şekil kabul edilmemiştir. Gayri menkullerde ise mukavelenin noterlikce tanzim ve tescil edilmesi lâzım gelmektedir. Mukavelenin mahkemece tanınması için bunun yunanistan tarafından damgalanması lâzımdır. Yalnız burada *griechischerseits* = yunanistan tarafından kelimesinin bence *mahkeme tarafından* olması lâzım gelmektedir. Şayet bu damgalanma; sonradan yani mukavelenin mahkemeye sunulduğu esnada yaptırılacak olursa damga resmi fazlalaştırılıyor. Bilhassa şayanı dikkat olan cihet, kiralanan gayri menkul ve odalara konan eşyanın; mülkiyeti mahfuz eşyadan olması halinde evvelâ kira için mesul olmasıdır. Kiralanan bir yere böyle mülkiyeti mahfuz eşya konarak mucirin eşya üzerindeki hapis hakkını boşa çıkarmamak için konmuş bir hükümdür.

12. Hollanda. Hollanda hukuku; mülkiyetin muhafazasını kabul etmemiştir. Mülkiyet; bey' akdinin yapılmasile müşteriye intikal eder. Fakat semeni mebiin ödenmemesi halinde bayiin; mebi müşterinin elinde bulunduğu müddetçe onun diğer alacaklılarına karşı mebi üzerinde kanunî bir rüchan hakkı vardır. Müşteri mebi üçüncü bir şahsa devretmiş ise, ilk bayiin rüchan hakkı, müşterinin üçüncü şahsa karşı olan alacak hakkı üzerinde teessüs eder. Bir ödeme müddeti tesbit edilememiş olan satışlar-

da yani peşin satışlarda bile bayi, mebi-müşterinin elinde bulunduğu ve kendisine teslim edildiği andaki hal ve vaziyeti muhafaza ettiği müddetce teslimden 30 gün sonraya kadar onu istirdat hakkını haizdir. (Hollanda medeni kanununun 1190 ve 1191 inci maddeleri) Müşterinin iflâsı halinde; bayiin mebi istirdat hakkı vardır. (Hollanda medeni kanununun 1191 ve ticaret kanununun 230 - 239 a kadar olan maddeleri.) İstirdat için Medeni kanununun 1191 inci maddesine göre malın satıldığı hal ve vaziyette bulunması istenildiği halde Ticaret kanununun 231 inci maddesine göre malın başkalarile karıştırılmamış olması kâfi görülmektedir. Bu istirdat hakkı, müşterini mükellefiyeti her hangi bir suretle sakıt olmadıkça mevcuttur. Şayet mebi üçüncü bir şahsa satılmış ise ilk bayi bu kimseye karşı istirdat hakkını kullanamaz. Fakat ilk semeni mebi bu üçüncü şahıstan talep edebilir.

(Hollanda Ticaret kanununun 238 inci maddesi.) Yine Hollanda iflâs kanununun 37 inci maddesine göre iki tarafa da mükellefiyet tahmil eden bir akitte,¹ hali acizden evvel ne borçlu ve ne de alacaklı mükellefiyetlerini ya hiç veyahut ta tamamen ifa etmemiş iseler iflâs etmiyen taraf iflâs idaresinin 8 gün zarfında mukaveleyi ifa etmek isteyip istemediğini sorar. İflâs idaresi bunu istemez ise alacaklı, mukaveleyi fesh ile iflâs idaresinden tazminat ister. Şayet iflâs idaresi akdin ifasını üzerine alırsa bunu muntazaman ifa edeceğine dair teminat vermesi lâzımdır. Bu söylenenlerin bey' akdi için de muteber olması lâzımdır. Çünkü beyide iki tarafa mükellefiyet tahmil eden akitlerdendir. Eğer bayi müşterinin acizden evvel malı teslim etmiş fakat semeni mebi almamış ise müşterinin iflâsı halinde malını istirdat eder.

13. Danimarka. Danimarka hukukuna göre gerek alelâde ve gerek ticarî satışlarda mülkiyetin muhafazası kabul edilmiştir. 25 Mart 1872 tarihli Danimarka İflâs kanununun 16 inci maddesinde "Bir mal satıldıktan sonra *müşteri* semeni mebi ödemezden evvel iflâs eder ve bayi semeni mebiin ödenmemesi halinde eşyanın kendisine geri gönderilmesi hakkını muhafaza etmiş veyahut hal ve vaziyetin icabından bayiin mukabil ıvazı almadan mülkiyeti nakl etmek istemediği anlaşılırsa, iflâs idaresi mezkûr malı bayie iade ile mükelleftir „ denilmektedir. Hattâ

böyle bir halde bayi iflâsa ait masraflara da iştirâk etmez. Yine Danimarka hukukuna göre satıcı, satın alıcının aczini veya iflâsını haber alınca yola çıkardığı malın tekrar kendisine gönderilmesini isteyebilir. Şayet semeni mebi ödenmediği halde müşterinin elinde bulunan mülkiyeti mahfuz mal iflâs masasına konmuş ise, iflâs masası semeni mebi tediye veya temin etmedikçe bayi mebi istirdat edebilir.

14. İsveç. İsveç hukukunda mülkiyetin muhafazası hakkında hususî hükümler mevcut değildir. Yalnız taksitli satışlarda bayiin zilyedliği muhafaza edebileceği kabul edilmiştir. Böyle bir satışın üçüncü şahıslara karşı müessir olabilmesi için bey' akdinin ne üzerine yapıldığı tasrih edilerek kilisede okunması ve mahkemece tescil edilmesi şart koşulmuştur.

15. Norveç. Mülkiyetin muhafazası; kanunen tanzim edilmiş değildir. Yalnız mevzuu 6000 krona kadar olan taksitli satışlar hakkında 21 haziran 1916 tarihinde bir kanun çıkarılmıştır.

16. Japonya. Japon hukuku mülkiyeti muhafaza mukavelelerini kabul etmiştir. Mukavele bir şekle tâbi değildir. Müşteri semeni mebi tamamen ödemezden evvel iflâs edecek olursa bayiin mebi geri almak hakkı vardır.

17. Çin. Çinde mülkiyetin muhafazası hakkında kanunî bir hüküm mevcut değildir. Fakat tatbikatta mülkiyetin muhafazası mukavelelerine tesadüf edilmektedir. Kanunî bir hüküm olmadığından ve münferit hallerde mahkemelerin ne suretle karar verdiğine dair de derli toplu bir malûmat olmadığından *şekil* ve iflâsı halinde bayiin haklarına dair bir şey söylemek kabil değildir.

18. İngiltere. İngiliz hukuku; dar mânada mülkiyetin muhafazası mukavelesini kabul etmemiştir. Fakat İngilterede taksitli satışlar ve bunlarda bayiin sıyaaneti; *icarla* bey'i ihtiva eden hier purchase agreement hukukî müessesesi ile temin edilmiştir. Bu, evvelâ bir icar mukavelesidir. Fakat âkit-

lerin arzularına göre bu icar; 2 suretle bey' aktine çevrilebilir.

1 nci suret, son taksitin ödenmesile ve başkaca hiç bir muameleye lüzum kalmadan icar aktinin bey' aktine inkılâp etmesidir ki bu; fransız hukukundaki Location-vente 'e benzetilmektedir. Yalnız şu farkla ki fransız mahkemeleri, Location-vente'in üçüncü şahıslara karşı müessir olmadığını kabul etmelerine mukabil ingiliz mahkemeleri bunun aksini kabul etmişlerdir. İcar müddeti devam ettiği müddetçe taksitler veya kira muntazaman ödenmezse bayi diğer tâbirle mucir; akti fesh ile malını geri alabilir.

2 nci suret; müşteriye veya diğer tâbirle müztecire, muayyen kiralari ödedikten sonra icar aktini bey' aktine çevirebilmek için bir hıyar hakkı = option bahşedilir ki bu; fransız hukukundaki bail avec promesse de vente 'e benzetilmektedir. Böyle bir halde, isterse müstecir bu hıyar hakkını kullanarak icar aktini bir bey' aktine çevirir; isterse icar mukavelesinin feshini ihbar eder. Mucir de taksitlerin vaktinde ödenmemesi halinde mukaveleyi fesh ve malını geri almak hakkını haizdir. Hier pruchse agreemente esas itibarile hiç bir şekle tâbi değildir. Mamafi tatbikatta bu mukavele yazılı şekilde yapılmaktadır. Eğer icar müddeti bir seneden fazla ise bu mukavelenin yazılı şekilde yapılması mecburîdir. Satıcı diğer tâbirle mucir, hier purchase agreement'den mütevellit hakkını hiç bir şekle tâbi olmadan başkasına devir ve nakl edebildiği halde, satın alıcı veya müstecir, hakkını başkasına devr edemez.

19. Birleşik Amerika Hükümetleri. Mülkiyetin muhafazası mukavelesi Conditionel sale adile Amerikada pek münteşirdir. Conditionel sale taliki şarta bağlı bir satıştır. Bu taliki şart, ekseriya semeni mebiin tamamen veya kısmen ödenmesi olduğu gibi diğer şartlar da olabilir. Amerika hukukuna göre mülkiyetin muhafazası, satıcı ile satın alan arasında yapılan bir mukavele ile vücut bulur. Şekil meselesine gelince; bir çok Devletler yazılı olmasını ve tescil edilmesini şart koşmuşlardır. Bazı Devletler meselâ; Arkansa, Coloroda, Indiana, Utah, Island, Louisiana gibi yalnız muayyen eşya meselâ şö-mendöfer ve tramvay malzemesi satışlarına ait mülkiyetin muhafazası akitlerini tescile tâbi tuttıkları halde bunların haricinde kalanlar için hiç bir şekil kabul etmemişlerdir. Diğer bazı

devletler meselâ, Uniform conditional sales Act'a dahil devletlerle Alabama, Connecticut, Florida, Idaho, Kanasas, Maryland gibi mülkiyeti muhafaza mukavelesinin; buna ait hususî bir sicille kayd edilmesini şart koşmuşlardır.

Diğer Colorado, Ceorgia, Tennessee gibi Devletler de yalnız yazılı şekille iktifa etmişlerdir. Tescili kabul eden Devletlerde de tescil, mülkiyeti muhafaza mukavelesinin vücut bulması için bir şart teşkil etmez. Böyle bir tescil olmadan da yapılan mülkiyeti muhafaza akitleri; âkitler beyninde makbul ve mteber olduğu gibi hattâ bazı hallerde üçüncü şahıslara karşı da muteber ve müessirdir. O halde Amerika hukukuna göre tescil, mülkiyeti muhafaza eden bayi; müşterinin mebiî üçüncü şahıslara devir ve ferağ ederek ızzar etmemesi için konulmuş bir siyanet hükmüdür. Taliki şart devam ettiği müddetçe satın alıcının bey' üzerinde zilyetliği devam eder. Talikî şart tahakkuk etmeyince bayi malını geri almak hakkını haizdir.

20. Kanada. Kanadada mülkiyetin muhafazası mukavelesi *Conditional sales* kabul edimiştir. Mukavelenin yazılı olması ve hususî bir sicille kayd edilmesi şarttır. Yalnız Kanadada *Conditional sales* mefhumu altında dar manada mülkiyetin muhafazası mukavelesi değil aynı zamanda İngiliz hukukundaki *hier pruchase agreement* müesseseyi de anlaşılmaktadır.

Dr. GALİP GÜLTEKİN

İst. Üniversitesi Kara ve Deniz
Ticaret Hukuku Doçenti